

УДК 371.134

О. І. Грінченко, С. Л. Губіна, Л. І. Дух

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ХАРКІВЩИНОЗНАВСТВО»

В статті визначаються та розглядаються теоретико-методичні та практичні аспекти організації процесу удосконалення професійної майстерності вчителів, які викладають предмет «Харківщинознавство».

Ключові слова: «професійна майстерність», «підвищення кваліфікації вчителів», «спецкурс «Харківщинознавство»», «громадянська компетентність».

В статье определяются и рассматриваются теоретико-методические и практические аспекты организации процесса усовершенствования профессионального мастерства учителей, которые преподают предмет «Харьковщиноведение».

Ключевые слова: «профессиональное мастерство», «повышение квалификации учителей», «спецкурс «Харьковщиноведение»», «гражданская компетентность».

The scientific article defines and examines methodological, theoretical and practical aspects of the organization of the professional improvement's process of teachers, who teach the subject «Kharkivschynoznavstvo».

Key words: «professional improvement», «teacher training», «special course «Kharkivschynoznavstvo»», «civic competence».

Реформування³²вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти потребує ретельного перегляду всіх її складових і, вперш за все, вироблення нових прогресивних підходів до підвищення кваліфікації вчителів. Саме під час організації і проведення курсів і спецкурсів з підвищення кваліфікації педагогічних працівників є можливість вирішувати такі невідкладні проблеми неперервної освіти як:

- забезпечення випереджального характеру підвищення кваліфікації педагогічних кадрів відповідно до суспільних вимог;
- підвищення мотивації педагогів до неперервного фахового зростання;
- створення і впровадження нових ефективних технологій навчання дорослих тощо.

Постановка проблеми: Діяльність вчителів загальноосвітніх навчальних закладів складна і багатоаспектна. Ситуації, в яких може опинити-

ся вчитель, у багатьох випадках не передбачувані, а тому їх важко змодельовати. Методологічну основу та теоретичні підходи до розвитку професійної компетентності вчителя визначають такі чинники, як мотиви досягнення успіху в професійній діяльності, бажання професійного вдосконалення, ступінь соціальної та суспільної активності, особливості організації професійної діяльності вчителів.

Професіоналізм педагогічної діяльності – це мистецтво педагога формувати у наявного складу учнів готовність до продуктивного розв'язання завдань у подальшій системі засобами свого предмета за час, відведений на навчально-виховний процес [1]. Вважається, що базовим критерієм професіоналізму педагогічної діяльності є здатність учнів використовувати отримані знання, вміння і навички для розв'язання фахових і особистісних завдань.

Таким чином, актуальність комплексного аналізу проблеми підготовки вчителів до викла-

дання предмету «Харківщинознавство» визначаються вимогами часу і обумовлюються необхідністю формування у педагогів усвідомленої потреби постійно підвищувати свій освітньо-професійний рівень і забезпечення для них можливостей вдосконалення професійної майстерності [5].

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки зросло число наукових розробок, пов'язаних із вивченням діяльності педагога як фахівця, із дослідженням професіоналізму педагогічної діяльності. Намічено основні підходи та тенденції у вивченні суті і особливостей професіоналізму педагогічної діяльності (І.Багаєва, А.Деркач, В.Панчук та інші).

Чітко визначено зміст і сутність основних понять «професіоналізм педагогічної діяльності», «компетентнісний підхід» (Г.Кримська, Н.Кузьміна, А.Реан, О.Пометун, О.Сироватко та ін.).

Мета даної статті – проаналізувати науково-практичні аспекти удосконалення професійної майстерності вчителів, які викладають предмет «Харківщинознавство» на курсах підвищення кваліфікації та фахових спецкурсах.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, компетентний спеціаліст у залежності від конкретних умов може застосувати певний метод вирішення проблеми. Маємо «формулу компетентності» (за А. Хуторським), яка має такий вигляд: компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення [9].

Від учителя, його професіоналізму та компетентності залежить, якими будуть його учні. Професійна діяльність учителя, який викладає предмет «Харківщинознавство», дуже складна і відповідальна. Адже процес формування громадянина розпочинається там, де людина усвідомлює себе особистістю, у природному, економічному, етнокультурному, соціальному середовищі, в якому вона живе. Тому у викладанні інтегрованого краєзнавчого курсу важливим питанням є необхідність оптимального добору, систематизації, структурування матеріалу з різних галузей краєзнавства.

Вирішення зазначеної проблеми відбувається на фоні значного відставання рефлексивної компоненти краєзнавства від нагромадженого емпіричного матеріалу. Спостерігається певна невідповідність між масштабністю краєзнавства як суспільного явища та рівнем його теоретико-методологічного осмислення і наукового узагальнення. Еклектичне змішування означених функцій (сфер) призводить до того, що сучасне краєзнавство має вигляд досить суперечливого комплексу дисциплін, підходів, принципів та світоглядних орієнтацій.

При цьому слід зважати на той факт, що більшість вчителів, які викладають цей навчальний предмет, не мають фахової краєзнавчої освіти. Забезпечують викладання спецкурсу «Харківщинознавство» у ЗНЗ учителі географії та історії, оскільки саме у цих науках краєзнавчий підхід є одним із базових.

Тому метою спецкурсу для вчителів, які викладають «Харківщинознавство» є підвищення ефективності професійної підготовки вчителів історії, географії до викладання інтегрованого краєзнавчого спецкурсу «Харківщинознавство» та забезпечення якості його викладання.

Якість викладання краєзнавства залежить від вирішення низки проблем і протиріч. В першу чергу це протиріччя між масштабністю краєзнавства як суспільного явища та рівнем його теоретико-методологічного осмислення і наукового узагальнення, між значним обсягом нагромадженого емпіричного краєзнавчого матеріалу та фрагментарністю його використання у навчально-виховному процесі, проблема оптимального добору, систематизації, структурування матеріалу з різних галузей краєзнавства при підготовці і проведенні уроків з використанням сучасних педагогічних технологій. Усе це зумовлює необхідність теоретико-методологічної підготовки вчителів до викладання краєзнавчого курсу.

Програма спецкурсу спрямована на поліпшення краєзнавчої роботи в школі, популяризацію краєзнавчих досліджень, залучення всіх учасників навчально-виховного процесу до національної культурної спадщини, докладному і всебічному вивченню своєї малої Батьківщини.

Завдання спецкурсу:

- визначення ролі краєзнавства як одного з основних напрямів освітньої діяльності та краєзнавчого принципу у навчанні;
- ознайомлення слухачів із змістом та основами методики викладання курсу «Харківщинознавство» в ЗНЗ;
- аналіз чинників і стану розвитку Харківщини;
- активізація науково-дослідницької діяльності педагогічних працівників в галузі краєзнавства [3].

Методичні підходи до викладання спецкурсу «Харківщинознавство» полягають у перенесенні акцентів із запам'ятовування фактів на набуття досвіду добувати, переробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосування знань та навичок, що більше відповідає потребам інформаційного суспільства. Важливим є не зміст навчання, а на набуття досвіду добувати,

переробляти інформацію, одержану з різних джерел. Це зумовлює зменшення питомої ваги готової інформації, зміну співвідношення між структурними елементами змісту на користь засвоєння учнями способів пізнання, набуття особистого досвіду творчої діяльності, посилення світоглядного компонента змісту.

Особливо важливим є значення світоглядного компонента змісту освіти у формуванні соціально адаптованої особистості. Формування громадянськості, поваги до прав людини, патріотизму має розглядатися як один з провідних напрямків вивчення «Харківщинознавства».

Основою громадянського суспільства є громадянин – повноправний самодостатній та цивілізований індивід. Громадянська компетентність учителів є інтегрованим утворенням, яке поєднує особистісний аспект, в основі чого сформованість громадянськості як особистісної якості, та професійний аспект. Громадянська компетентність учителів, які викладають навчальний предмет «Харківщинознавство» має змістовну і функціональну специфіку.

Громадянська компетентність учителів історії і географії має широкий спектр функцій: світоглядно-формувальну, мотиваційну, виховну, пізнавальну, комунікативну, адаптаційну. Педагогічними умовами формування громадянської компетентності учителів, які викладають «Харківщинознавство» має бути сукупність організаційних форм, методів, прийомів, засобів координації навчальних і виховних впливів на вчителів під час проходження курсів підвищення кваліфікації з метою створення сприятливих можливостей та стимулів для ефективного саморозвитку професійно-важливих особистісних здібностей та якостей, професійних і громадянських знань, вмінь і здатностей.

Основою конструктивних взаємин між учителем та учнями мають стати гуманістичні цінності, у відповідності з якими і формується громадянська свідомість підростаючого покоління. Тому, головні завдання, які стоять перед учителем, який викладає «Харківщинознавство»:

- створити чітку систему роботи, спрямовану на формування національної самосвідомості,
- виховувати активну самостійну особистість, свідомого громадянина країни,
- формувати національну свідомість учнів,
- постійно систематизувати, інтегрувати набуті знання, виявляти їхні зв'язки з національною ідеєю,
- формувати національну самосвідомість, завдяки якій знання набувають практичного значення й реалізації,

- формувати ідеї та почуття господаря рідного краю, творця власного життя, активного учасника подій історії рідного народу,
- стимулювати учнів постійно проводити самостійну науково-дослідницьку діяльність з проблем історії, культури, духовності рідного народу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна стверджувати, що предмет «Харківщинознавство» є важливим засобом створення громадянсько-навчального середовища в навчально-виховному процесі, він відкриває учням багатогранні складні взаємовідносини суспільства й особистості, задовольняє потреби в самопізнанні, самореалізації, сприяє формуванню якостей особистості та ціннісних орієнтацій на близьких та зрозумілих прикладах.

І, зрозуміло, що вчитель «Харківщинознавства» має своєю професійною діяльністю об'єднувати минуле, сучасне й майбутнє, інтегрувати молодих харків'ян, як спільність людей у єдину українську націю, має створювати умови для всебічного розвитку особистості на засадах загальнолюдських та національних цінностей, формувати в учнів активну соціальну та громадянську позицію, сприяти їх включенню у життя суспільства, формувати розуміння учнями значущості знань рідного краю для власного соціального становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.]. – Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2003. – 56 с.
2. Гончаренко Л. А. Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. Навчальний посібник / Л.А. Гончаренко, А.М. Зубко, В.В. Кузьменко. – Херсон, РПО.– 2007. – 176 с.
3. Грінченко О.І. Програма для вчителів, які викладають «Харківщинознавство» (другий предмет) / О.І. Грінченко, С.Л. Губіна. – Харків : КВНЗ «ХАНО», 2011. – 24 с.
4. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2004. – 243 с.
5. Кузьміна Н.В. Професіоналізм діяльності преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В.Кузьміна. – М. : Высшая шк., 1990. – 119 с.
6. Радул В.В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посібник / В.В. Радул, В.О. Кравцов,

- М.В. Михайліченко – Кіровоград, РВВ КДПУ. – 2006. – 216 с.
7. Харківщинознавство : робочий зошит для учнів 8 – 9 кл. загальноосвітн. навч. заклад. / О. І. Грінченко, С. Л. Губіна, Т. В. Дрожжина та ін. ; за ред. Л. Д. Покроєвої, Т. В. Дрожжиної, О. І. Грінченка ; Харківська академія неперервної освіти. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х. : Гімназія, 2011. – 176 с.
 8. Харківщинознавство : навч. посіб. для учнів 8–9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Грінченко, С. Л. Губіна, Т. В. Дрожжина та ін. ; за ред. Л. Д. Покроєвої, Т. В. Дрожжиної ; Харків. академія неперервної освіти. — Вид. 3-тє, переробл. й доповн. — Х. : Гімназія, 2010. — 448 с.
 9. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.